

Koruma Statülerinin Koruma-Kullanma Dengesine Etkisi: Zelve Açık Hava Müzesi (Nevşehir/Avanos)

The Effect of Protection Satuses on Protection-Use Balance: The Case of Zelve Open Air Museum (Nevşehir/Avanos)

Şenay GÜNGÖR¹

Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Özet

Türkiye'nin doğal, tarihi ve kültürel özellikleriyle en önemli destinasyonlarından olan Kapadokya, kendi içinde de çok özel alanları barındırmaktadır. Doğal yapısı ve arkeolojik miras göz önüne alınarak açık hava müzesi ilan edilen Zelve, bölgedeki iki açık hava müzesinden birisidir. UNESCO Dünya Kültür Mirası ve Göreme Tarihi Milli Park alanı içinde bulunan Zelve Açık hava Müzesi aynı zamanda doğal ve arkeolojik sit alanıdır. Bu koruma statüleri, çalışma sahası çevresinde yerel halkın turizm yatırımı yapmasını ve turizmde yer almasını güçleştirmiştir. Bu çalışmada Zelve Açık Hava Müzesi örneğinde koruma statülerinin koruma-kullanma dengesine etkisi değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasının kullanıldığı çalışmada verilerin toplanmasında odak grup görüşmesi, gözlem, görüşme ve doküman analizinden yararlanılmıştır. Açık hava müzesi ilanından önce sahayı kendi arazisi olarak gören köy halkı, müze ilanı ve diğer koruma statüleriyle Zelve'nin ellerinden alındığını düşünmektedir. Araştırmada yöre halkının karşılaştığı problemler ortaya konulmuş ve muhtemel çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dünya Mirası, Göreme Tarihi Milli Parkı, Zelve Açık Hava Müzesi, Doğal ve Arkeolojik Sit, Yerel Halk.

Abstract

Cappadocia, which is one of Turkey's most important destinations by virtue of its natural, historical and cultural features, houses unique places within it. Having been declared an open air museum taking into account its natural structure and archaeological heritage, Zelve is one of the two open air museums in the region. Zelve Open Air Museum, which is a UNESCO World Heritage and situated within Goreme National Park, is at the same time a natural and archaeological site. These protection statuses have made it difficult for local people living in the region to make tourism investments and engage in tourism. This study investigated the effect of protection statuses on the balance between protection and use, taking Zelve Open Air Museum as a case in point. Case study, which is one of the qualitative research methods, was used in this study and focus group interview, observation, interview and document analysis techniques were employed to collect data. The village people, who regarded the area as their own property before its declaration as an open air museum, think that Zelve was seized from them after its conversion into a museum and other protection

¹ Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

statuses. The problems which local people met were revealed in the study and possible solutions to them were proposed.

Key Words: World Heritage, Göreme National Park, Zelve Open Air Museum, Natural and Archaeological Site, Local People.

Giriş

Tarih boyunca insanlar, topluluklar ya da ülkeler değerli gördükleri alanları korumak istemişlerdir. Dolayısıyla bazı önemli alanların korunması fikri insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüzde ülkelerin çoğu doğal, tarihi ve kültürel değerleri bütünlük içinde geleceğe taşımak adına görünür bir çaba harcamaktadır. Doğal kaynakların sınırlı, insan ihtiyaçlarının sınırsız olduğu bir süreçte doğal ortam ile sosyo-kültürel ve ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiler koruma-kullanma dengesi çerçevesinde yürütülmelidir. Doğal kaynaklar üzerindeki artan insan baskısı ve sosyo-kültürel değerlerin giderek yok olması koruma statülerinin önemini daha da arttırmaktadır.

Ulusal açıdan önemli olan insan ile doğanın uyumlu beraberliğinin özelliğini oluşturan, aynı zamanda da, bu alanların günlük yaşam tarzları ve ekonomik faaliyetleri içinde rekreasyon ve turizm yoluyla halka iyi vakit geçirme olanakları da sağlayan doğal coğrafi görünümleri sürdürülebilmek amacı ile korunan alanlar ayrılabilirlikte (Özgüç, 2013: 70). Hızla artan nüfus ve buna bağlı talep çeşitliliğinin doğal kaynaklar üzerinde oluşturduğu baskılar, plansız ve sağlıklı büyüme ve ortaya çıkardığı çevre sorunları, insanoğlunu, bu kaynakların tahrip edilmeden gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da karşılayabilmesini sağlayacak yönetim arayışlarına itmiştir. Bugün doğal ve kültürel kaynakları korumak üzere çeşitli koruma yöntem ve sistemleri geliştirme çabaları artarak sürmektedir. Bu çabaların en gelişmiş hiç şüphe yok ki uluslararası düzeyde kabul görmüş olan korunan alan sistemleridir (Kurdoğlu, 2007: 60).

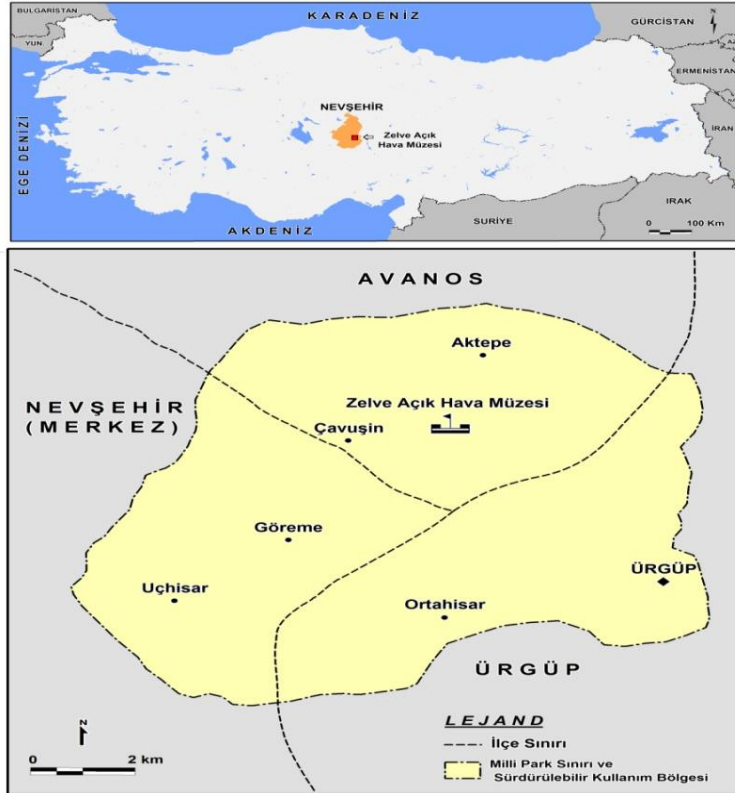
1872 yılında Yellowstone Milli Parkı'nın ilan edilmesiyle özel kabul edilen alanların korunması ayrı bir boyut kazanmış ve yıllar içinde her ülke ulusal ve uluslararası farklı statülerle birçok alanı korumaya başlamıştır. Türkiye açısından ise 1956'da Yozgat Çamlığı Milli Parkı ile başlayan koruma çalışmaları daha sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Günümüzde hem milli parkların sayısının artmasıyla hem de koruma statülerinin çeşitlenmesiyle korunan alanların toplam yüzölçümü de genişlemektedir. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2012 verilerine göre Türkiye'nin karasal alanlarının %7,24'ü koruma altındadır (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2015).

Türkiye'de bazı doğal ve tarihi alanlar, milli parklar, tabiat parkları, tabiat koruma alanları, Ramsar alanları, sit alanları, özel çevre koruma bölgeleri gibi farklı statülerle korunurken, bazen de bir alana birden fazla statü verilebilmektedir. Koruma statülerinin bir kısmı ulusal mevzuata göre ilan edilirken, bir kısmı da uluslararası sözleşmelere dayanarak oluşturulmuştur. Ancak tüm bu statüleri uygulayabilmek için olanaklar sınırlı olduğu gibi planlamada da hatalar ve eksikler bulunmaktadır. Bu nedenle alanlar etkili bir şekilde yönetilememektedir (Yaşar, 2000). Yücel & Babuş (2005)'de korunan alanların sorunlarının bu konudaki eğitim yetersizliğinden, kurumsal yapıdaki dağınıklıktan, denetimlerdeki eksikliklerden, yasal boşluklardan, veri toplamadaki zorluklardan ve özellikle de yanlış alan kullanımlarından kaynaklandığı belirtilmiştir (Yücel & Babuş, 2005 :24).

Bir alana hangi statünün verileceği, büyüklüğünün ve sınırının ne olacağı gibi konular yeterince araştırılmadan birçok alan korunan alan olarak ilan edilmiştir. Hatta birçok alana Zelve Açık Hava Müzesinde olduğu gibi birden fazla koruma statüsü verilmiştir. Ancak bu alan sistemleri belirlenirken planlama sürecine ilgili paydaşların özellikle de yerel halkın dâhil edilmemesi koruma kullanma dengesi açısından problemler ortaya çıkarmaktadır (Alkan & Korkmaz, 2009:15). Salt koruma içeren, yerel halkın göz ardı edildiği bir yaklaşım içinde korunan alanların başarılı bir şekilde yönetilmesinin mümkün olmadığı algılanmıştır (Güneş, 2011: 51). Literatürde yerel halk ve korunan alanlar ile ilgili (Yaşar, 2000; Buckley, 2002; Besculides vd. 2002; Arı 2003; Fennell & Weaver 2005; Arı & Soykan, 2006; Stronza, 2007; Alkan & Korkmaz, 2009; Güneş, 2011; Kervankıran & Eryılmaz, 2015) farklı içerikte bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların en önemli sonuçları arasında korunan alanların sürdürülebilir kullanımı için yöre halkının karar verme, planlama ve uygulama sürecine katılması gerektiği yer almaktadır.

Çalışma Alanının Konumu, Doğal ve Beşeri Ortam Özellikleri

Zelve Açık Hava Müzesi İç Anadolu Bölgesi'nde Nevşehir ili Avanos ilçesi sınırları içinde yer almaktadır (Bknz: Şekil 1). Göreme-Avanos karayolundan 2 km içeride olan müze tüflerden oluşan Aktepe'nin diğer yamaçlarına göre daha dik olan kuzey yamaçlarında kurulmuştur.

Şekil 1: Zelve Açık Hava Müzesi'nin Lokasyon Haritası.

*Koruma Statülerinin Koruma-Kullanma Dengesine Etkisi: Zelve Açık Hava Müzesi
(Nevşehir/Avanos)*

Kapadokya Bölgesinde volkanizma, tektonizma ve dış kuvvetlere bağlı olarak dünyanın en karakteristik yüzey şekilleri gelişmiştir. Bölgedeki en önemli jeolojik unsur Neojen-Kuvaterner volkanik kuşaklarından biri olan, yaklaşık 250-300 km uzunlukta ve KD-GB doğrultulu Kapadokya Volkanik Alanıdır (Dirik, 2009: 6). Zelve vadisinde de farklı dirençteki litolojik birimler üzerindeki yüzeysel aşındırma süreçleri peri bacaları ve badlands (kırgıbayır) topografyası gibi yeryüzü şekillerini meydana getirmiştir (Beekman, 1966; Atalay & Mortan, 1997; Lepetit vd., 2009; Gürler, 2007). Vadide yaygın olan peribacaları işlenmesi kolay yumuşak tüflerden meydana geldiklerinden 7. yüzyıl ve sonrasında bu bölgede yerleşmiş olan Hıristiyan topluluklar tarafından oyularak konutlara ve manastır, kilise gibi ibadet yapılarına dönüştürülmüştür (Dirik, 2009: 6; Doğanay & Zaman, 2013). Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden sonra da mesken, depo ve hayvan barınağı olarak kullanılmaya devam edilen bu yapıların bulunduğu vadilerin büyük bir kısmında köyler kurulmuştur. Zelve köyü sakinleri de vadide yer alan tarihi yapıları, kiliseleri ve kayadan oyma mekânları, yamaçtan kaya düşmesi sonucu 2 kişinin hayatını kaybettiği bir doğal afeti yaşayınca kadar kullanmışlardır. Kaya düşmesi ve göçme tehlikesinin artması nedeni ile yerleşme 1949-1954 yılları arasında kademeli olarak vadinin 2 km kuzeyinde kurulan Yeni Zelve (Aktepe) Köyü'ne taşınmıştır (Bknz: Foto 1). 1954 yılında tamamen boşalan Zelve vadisi, 1967 yılında açık hava müzesi haline getirilmiştir.

Foto 1: Aktepe köyü.

Gerek Zelve vadisinde gerekse yeni taşındığı saha da toplam hane sayısı yaklaşık 35-40'ı geçmeyen yerleşmede bugün 25 hane bulunmaktadır. 2014 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre Aktepe köyü nüfusu 64 kişidir.

Geçmişte bağcılık ve küçükbaş hayvancılık halkın temel geçim kaynağı iken turizmin bölgede yaygınlaşması ile temel geçim kaynağı turizm faaliyetleri olarak değişmiştir. Zelve Açık Hava Müzesi girişinde bir (1) restaurant ve 10 kafeterya olmak üzere 11 tane mikro ölçekli işletme bulunmaktadır (Bknz: Foto 2). Yöre halkı hediyelik eşya dükkânı ve kafeterya işletmeciliği, gözlemeci, amatör rehberlik gibi işlerle turizm faaliyetlerinde yer almaktadır.

Foto 2: Zelve Açık Hava Müzesi girişinde bulunan hediyelik eşya dükkânı, kafeterya ve gözlemeciler.

Zelve Açık Hava Müzesi

Eğitim amaçlı da kullanılabilen müzeler, kültürel mirasın korunduğu ve gelecek kuşaklara aktarıldığı, onarıldığı, sergilendiği mekânlardır. (Buyurgan & Mercin, 2010:20). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (1998)'te müzeler "sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı" olarak tanımlanmaktadır. ICOM (International Council of Museum) tarafından 2007'de yapılan tanıma göre ise müze insanoğlunun ve çevresinin kesin kanıtlarını, eğitim, çalışma ve insanlığın estetik hazzı için toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, halka açık, toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde olan kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur (ICOM, 2015). Zengin tarihi ve kültürel özellikleri bünyesinde bulunduran müzeleri çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Başaran (1998)'e göre sanat müzeleri, arkeoloji ve tarih müzeleri, etnografya ve folklor müzeleri, doğa tarihi müzeleri, ilim ve fen müzeleri, güzel sanatlar müzeleri, denizcilik müzeleri, bölge müzeleri, ihtisas müzeleri ve üniversite müzeleri şeklinde bir sınıflandırma yapılabilir.

Türkiye'de gerçek anlamda ilk kez, 1881'de müze müdürü olan Osman Hamdi Bey'in döneminde gelişmeye başlayan müzecilik faaliyetleri, Cumhuriyet'ten sonra artarak devam etmiştir. Bunun temelinde Atatürk'ün, kültür varlıklarının araştırılıp ortaya çıkarılmasına ve müzelerin ülke çapında yaygınlaştırılmasına verdiği önem yatmaktadır. Cumhuriyet ilan edildiği sırada Türkiye'de yalnızca "Asar-ı Atika Müzesi" adıyla anılan İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Aya İrini'de kurulmuş olan Askeri Müze, Süleymaniye Külliyesi'nin imaretinde yer alan Evkaf-ı İslamiye Müzesi ile Anadolu'nun birkaç büyük kentinde açılmış Müze-i Hümayun şubeleri bulunmaktaydı (Denizci & Mirza, 2012: 39). Günümüzde Türkiye'de gelişmekte olan müzecilik anlayışı içerisinde uluslararası öneme sahip birçok müze bulunmaktadır. Bunlardan Taş Devri ve Tunç Çağı'ndan kalma arkeolojik buluntular, Hitit, Frig, Urartu sikkeleri ve altın süs eşyalarının sergilendiği Anadolu Medeniyetleri Müzesi; Kral Asistavandas'ın Geç Hitit döneminden kalma yazlık sarayı ve kaleden oluşan Adana Karatepe

Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri adıyla 1985 yılında 357. sırada UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kabul edilmiştir. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı, karışık sit yani doğal ve kültürel özellikleri birlikte taşımaktadır. (Somuncu & Yiğit, 2009: 392). Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı, bir alanın dünya miras listesine dahil edilebilmesi için Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen olağanüstü evrensel değerini ölçen VI kültürel ve IV doğal kriterden I., III. ve V. kültürel ile VII. doğal kriterleri karşılayan bir dünya mirasıdır. İstanbul'un Tarihi Alanları ve Sivas Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) ile aynı yıl (1985) dünya miras listesine girmiştir.

Bölgede Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'nın en geniş bölümünü kaplayan, bunun yanında tarihsel, arkeolojik ve doğal değerler bakımından birbirinden özgün varlıkları barındıran kesim, Göreme Milli Parkı'dır. Kuzeyde Avanos ilçe merkezinin güneyi; Güneydoğuda Ürgüp ilçe merkezi; Güneyde Ortahisar Kasabası; batıda Uçhisar Kasabası'nın batı kesimini kapsayan 9576 hektarlık alan, arkeolojik ve doğal değerlerin korunması amacıyla 25 Kasım 1986'da Milli Park ilan edilmiştir (Somuncu & Yiğit, 2009: 391).

12.06.1969 yılında ören yeri ve açık hava müzesi ilan edilen saha Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun 10.07.1976 tarih ve A/69 sayılı kararı ile I. Derece Doğal Sit Alanı olarak belirlenmiştir. Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 11.12.1999 tarih ve 1123 sayılı kararı ile de I. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir.

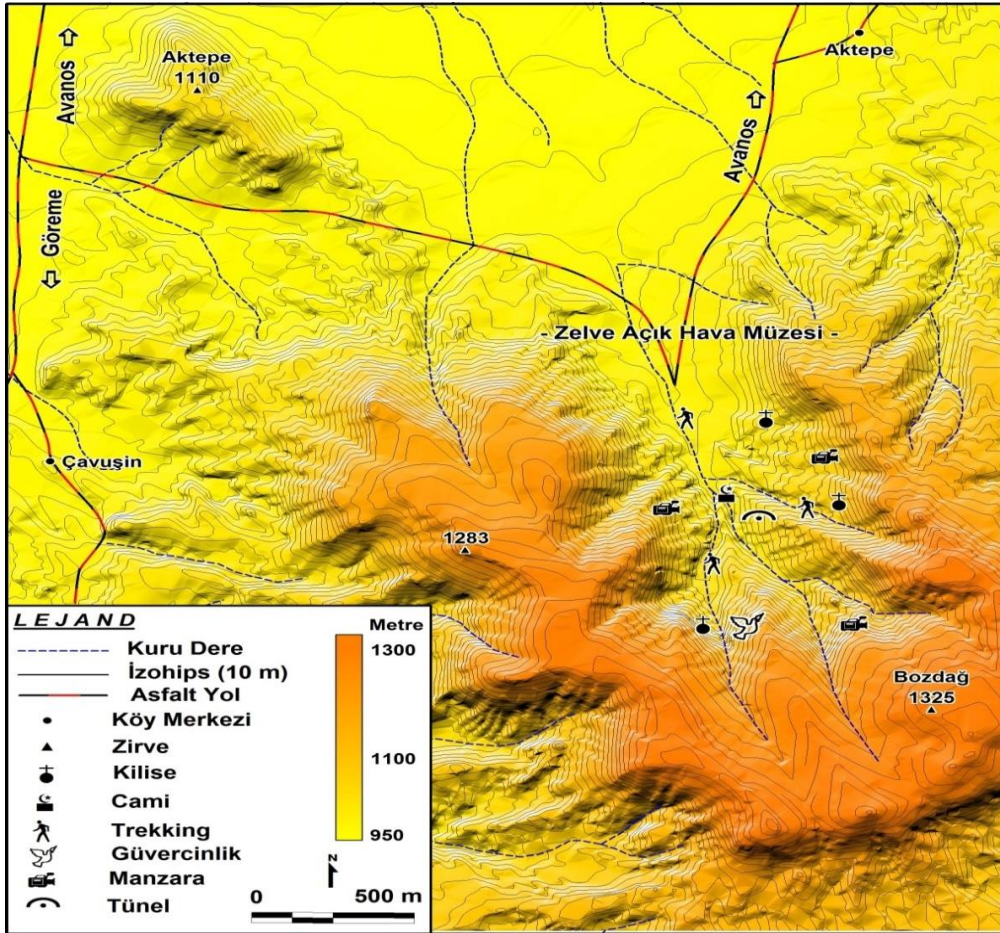
Turizm Çekicilikleri

Turizm faaliyetleri bir ülkenin veya bölgenin doğal ve kültürel coğrafyasının sahip olduğu imkânlar ve sınırlamalar ile doğrudan ilişkilidir (Soykan, 2004). Herhangi bir yerin ya da ülkenin turist çekebilme potansiyelinin bağlı olduğu, turizmin temel unsurlarından biri olan çekicilikler, turizmin yer seçiminde rol oynayan coğrafi kaynaklardır (Özgüç, 2013). Yer şekilleri ile kültürel ve tarihi ilişkiler, turizm açısından mekânın çekim gücünü arttırmaktadır. Vadiler ve peri bacaları, kayadan oyma meskenler, kilise ve manastırlar, kaya cami, güvercinlikler, değirmen ve tünel Zelve Açık Hava Müzesi'nin başlıca turizm çekicilikleridir.

Kilise, manastır, cami gibi dini yapıların yanı sıra kayadan oyma meskenleri, değirmen ve tünel gibi sivil mimari örnekleri ile Zelve Açık Hava Müzesi yüzyıllar öncesinin yaşamına ayna tutmaktadır (Bknz: Şekil 3). Zelve vadisi, doğa anıtı olarak adlandırılan peribacalarının en güzel ve en yoğun olduğu yerlerden biridir. Aşınmanın ve kaya çökmesinin meydana getirdiği doğal vadiler ve bunları çevreleyen dik kayalara oyulmuş kaya evleri, Kapadokya'nın en ilginç yerlerindedir (Bknz: Foto 3). Vadi korunmaya müsait olduğundan geçmişten günümüze sürekli, insan topluluklarının yerleşimine sahne olmuştur. Hıristiyanların önemli dini merkezlerinden biri olan Zelve vadisindeki peribacalarından bazıları kilise, manastır ve yerleşim yerleri olarak kullanılmıştır (Güngör & Meydan, 2014).

Foto 3: Zelve Açık Hava Müzesi ve dik kayalara oyulmuş meskenler.

Şekil 3: Zelve Açık Hava Müzesi Turizm Çekicilikleri Haritası (Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Nevşehir Müzesi Zelve Ören Yeri Haritası ve Harita Genel Komutanlığının 1/25.000 ölçekli K33c1 paftası temel alınarak hazırlanmıştır).

Zelve ören yeri 3 vadinin alanını kapsamaktadır. Birinci vadide Üzümlü ve Balıklı kilisesi, bir şirahane; ikinci vadide Kutsal haç kilisesi; üçüncü vadide ise manastır ve köy meydanında yer alan kaya cami bulunmaktadır. Müzede ikinci vadiyi üçüncü vadiye bağlayan tünel ve yüksek kayalara oyulmuş güvercinlikler de oldukça dikkat çekicidir (Özalp Konyar, 2013).

Bir manastıra ait olduğu düşünülen avlunun kenarında yer alan, girişi yıkılmış Üzümlü ve Balıklı Kilise iki bölümden oluşmaktadır. Üzüm ve balık kabartmalarından dolayı bu isimle anılan kilisenin şapel bölümü 10. yüzyıla, kilise bölümü daha erken yüzyıllara tarihlenmektedir (Özalp Konyar, 2013). Açık hava müzesinin genelinde olduğu gibi burada da sıkça rastlanan motifler, özellikle haç kabartmaları ikonoklastik dönemi işaret etmektedir.

İç mekanda görülen kabartma haçlardan dolayı Kutsal Haç Kilisesi olarak anılan kilisenin duvarlarında büyük nişler, zeminde ise kilise görevlilerine ait olduğu düşünülen mezarlar bulunmaktadır. İkinci zelve vadisi yapılarından olan Kutsal Haç Kilisesi'nin ana kapısı üzerinde güçlükle okunabilen bir kitabe yer almaktadır (Özalp Konyar, 2013).

Kültürel ve tarihi turizm çekiciliklerinden olan Zelve Cami Kayaya oyulmuş mihrabı ve kesme taş duvarları ile Zelve vadisinin doğal görünümüne uyum sağlamıştır (Bknz: Foto 4). Caminin dört sütunlu, sivri başlıklı minaresi Erken Osmanlı dönemini simgeleyen "Baldaken" tarzını yansıtmaktadır (Özalp Konyar, 2013). Köy meydanında bulunan cami ve vadi içerisindeki kiliseler yerleşme tarihi açısından oldukça önemlidir.

Zelve Açık Hava Müzesi'nde bölgenin sosyal ve ekonomik durumuna tanıklık eden yapılardan biri de güvercinliklerdir (Bknz: Foto 4). Genellikle yüksek kaya yamaçlarına oyulmuş, büyük çoğunluğu 19. ve 20. yüzyılın başına tarihlenen güvercinliklerin yapım sebebi kuşların gübrelerinden faydalanabilmektir (Özalp Konyar, 2013; Demir 1995; Akşit 2011). Güvercinliklerin dış cephesi sosyal yaşama ve geleneğe uygun olarak zengin bir bezeme ile süslenmiştir. Nar, çarkı felek ve hayat ağacı en çok tercih edilen motiflerdendir. Kapadokya bölgesinde üzüm bağlarından daha fazla verim alabilmek için güvercin gübresi kullanımı devam etmektedir. Dolayısıyla sahanın önemli ekonomik faaliyetlerinden birinin bağcılık olması güvercinliklerin de önemini korumasını sağlamıştır.

Foto 4: Zelve Cami ve yüksek kayalara oyulmuş güvercinlikler.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Zelve Açık Hava Müzesi örneğinde korunan alanların koruma-kullanma dengesine etkisini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki **alt problemlere** cevap aranmıştır:

- 1- Koruma statüleri yerel halk için ne anlama geliyor?
- 2- Yerel halk Zelve vadisine koruma statüleri verilirken planlama sürecine dâhil edildi mi?
- 3- Yerel halka göre Zelve vadisinde birden fazla koruma statüsü olmasının sonuçları nelerdir?
- 4- Yerel halka göre Zelve vadisinde koruma statüsü ile artan ziyaret talebinin olumlu ve olumsuz sonuçları nelerdir?
- 5- Yerel halk turizm faaliyetlerine yeterince katılıyor mu?
- 6- Yerel halka göre koruma-kullanma dengesi açısından, Zelve vadisi yeterince korunabiliyor mu?

Yöntem

Koruma statülerinin koruma-kullanma dengesi çerçevesinde, Zelve Açık Hava Müzesi örneğinde incelendiği çalışma nitel araştırma yöntemlerinden Durum Çalışması (case study) yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2005). Durum çalışması ise tek bir durumun derinlemesine incelenmesi biçiminde tanımlanan bir araştırma desenidir.

Verilerin toplanmasında odak grup görüşmesi, gözlem ve doküman analizinden yararlanılmıştır. Odak grup görüşmesinde uygulanan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilen ve altı (6) sorudan oluşan açık uçlu soru formudur. Odak grup görüşmesinden elde edilen veriler betimsel analiz yapılarak irdelenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda yerel halkın görüşleri yorumlanmıştır. Araştırma için, her biri en az beşer (5) katılımcı ve bir (1) yardımcıdan oluşan dört (4) odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak gruplar oluşturulurken farklı yaş gruplarından kişilerin olmasına dikkat edilmiştir. Her biri 60-90 dakika arası süren görüşmelerde veriler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ayrıca Harita Genel Komutanlığının 1/25.000 ölçekli K33c1 paftasından yararlanılarak haritalar oluşturulmuş ve üzerinde Zelve Açık Hava Müzesinin kaynak değerleri gösterilmiştir. Coğrafi bakış açısıyla yapılan arazi gözlemleri sırasında çekilen fotoğraflarla metin kısmı zenginleştirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada yer alan 6 alt probleme ilişkin verilerin analizi yapılmış ve elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Birinci alt problemde görüşmeye katılanların koruma statülerini algılama şeklini belirlemek için "*Koruma statüleri sizin için ne ifade ediyor?*" sorusuna verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

Katılımcılar doğal ve kültürel kaynakların korunmasının olumlu olduğunu düşünmekle birlikte koruma statülerini olumsuz olarak değerlendirmektedir. Zelve köyünün açık hava müzesi yapılmasından dolayı aynı şartlardaki Çavuşin köyüne göre mağdur olduklarını, Çavuşin halkının turizm gelirlerinden daha fazla yararlandığını, kendilerinin ise koruma statüleri ile sınırlandırıldığını belirtmişlerdir. Arı & Soykan (2006)'da park ilanından önce Kazdağı'nı kendi mülkleri olarak görmeye alışmış yöre halkının, park ilanı ile buranın ellerinden alındığını düşünmesi bu durumu desteklemektedir.

Katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- *K6: Peribacalarının, eski yerleşmelerin korunması gerekmektedir. Milli park ya da müze olmasaydı, içinde yaşadığımız evlerin değerini anlamayacaktık. Belki de eski evleri ve kiliseleri yıkıp yenilerini inşa edecektik.*
- *K3: Buralarda kadastro çalışmaları 1983 yılında yapıldı. Eğer Zelve vadisi açık hava müzesi ilan edilmemiş olsaydı biz de arazilerimizin tapularını alabilirdik. Bu durumdan dolayı bugün için ciddi maddi kaybımız var.*
- *K21: Yamacın diğer tarafında yer alan Çavuşin köyünde afete maruz kalıp evleri zarar görenlere afet evleri yapıldı. Çavuşin'de halk eski mülklerini satabiliyor veya işletebiliyor. Bizim köy boşaltıldıktan sonra bize cüzi bir ödeme yapıldı. Ve daha sonra vadi açık hava müzesi olarak ilan edildi.*
- *K18: Eskiden köyümüzün bulunduğu bu sahanın korunması, açık hava müze yapılması demektir. Turistler peri bacalarını ve kiliseleri görmek için dünyanın her yerinden buraya gelirler. Onun için bu bölgenin korunması gerekmektedir.*

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İkinci alt problemde yerel halkın planlama sürecine dâhil edilip edilmediğini, eğer yerel halk planlama sürecine dâhil edildiyse ne derece dâhil edildiğini belirlemek için "Zelve vadisine koruma statüleri verilirken planlama sürecine dâhil edildiniz mi?" sorusuna verilen cevaplardan elde edilen verilerin analizi yapılmıştır.

Katılımcılar herhangi bir planlama sürecine dâhil edilmediklerini, bazı uygulamaların sadece kâğıt üzerinde kaldığını ve hayata geçirilemediğini düşünmektedir. Oysa korunan alanlarda tarihi süreç içinde, insan ve arazinin birlikteliği ve insanların, en az toprak, doğa ve kültürel kaynaklar kadar konseptin bir parçası olduğu teması etkili olmuştur. Son yıllarda doğa koruma çalışmalarında, korunan alanlar için klasik koruma yaklaşımları yerine, yeni koruma ve planlama araçlarının gerekliliği gündeme gelmiştir. Çünkü salt koruma içeren, yerel halkın göz ardı edildiği bir yaklaşım içinde korunan alanların başarılı bir şekilde yönetilmesinin mümkün olmadığı algılanmıştır (Güneş, 2011: 48). Koruma statüsü verilen bir alanda yönetimin etkili bir şekilde devam etmesi, alanla yakın ilgisi bulunan tarafların yönetime dâhil edilmesini gerektirir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007: 26).

Katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir:

- *K23: Kaya düşmesi sonucu köy taşınmış ve 1954 yılında en son babamlar köyü boşaltmıştır. Hayvancılık yaptıkları için köyü geç terk etmişler. Aktepe'ye taşındıktan sonra yavaş yavaş hayvancılıkta bitmiş. Sonra biz büyüdük ve turizm ile uğraşmaya başladık, ama kimse bize burada turizm nasıl olmalı, siz de turizmde çalışmak ister*

*Koruma Statülerinin Koruma-Kullanma Dengesine Etkisi: Zelve Açık Hava Müzesi
(Nevşehir/Avanos)*

misiniz diye bir şey sormadı. Sadece 1984-1985 yıllarında 11 tane turizm geliştirme kooperatifi kuruldu fakat hiç biri devam edemedi.

- *K5: Planlama yapılırken sorulmadığı gibi yapılan çalışmalarda fikrimiz de alınmıyor. Aslında en çok bizim düşüncemize önem vermeliler. Çünkü sahayı en iyi nasıl kullanacağımızı, nasıl koruyacağımızı biz biliriz. Biz burada doğduk ve burada yaşadık dolayısı ile bölgeyi en iyi tanıyan buradaki köylülerdir.*

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Üçüncü alt problemde katılımcılara "*Zelve vadisinde birden fazla koruma statüsü olmasının sonuçları nelerdir?*" sorusu sorularak katılımcıların birden fazla koruma statüsünün sonuçlarını nasıl algıladığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcılar birden fazla koruma statüsünü genel anlamda olumsuz değerlendirmektedir. Bu durumun yetki karışıklığına sebep olduğu, işlerin çözümünü zorlaştırdığını belirtmiştir. Ayrıca birden fazla koruma statüsünden ziyade planlı ve sürdürülebilir bir koruma statüsünün olmasının daha iyi olacağını ifade etmişlerdir. Bazı korunan alanlara birden fazla koruma statüsünün verilmiş olması bu alanlarda yetki karmaşasına neden olduğu gibi birçok kuruluşun birbiriyle koordinasyonsuz bir şekilde çalışmasına da neden olmaktadır. Alkan & Korkmaz (2009)'da Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından Kovada Gölü Milli Parkı'nda veri elde edilmesi, analizi ve sonuçları itibarıyla birbiriyle yakından ilişkili olabilecek iki çalışmanın birbirinden ayrı olarak yapıldığı, bu durumun zaman, emek ve para kaybına neden olabileceğini belirtmiştir (Alkan & Korkmaz 2009: 19). Yaşar (2000)'de olanakların sınırlı olmasının yanında planlamada da hataların ve eksikliklerin bulunması koruma statülerinin uygulanmasında problemlere sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla alanların etkili yönetimi ve kullanımda bir alana hangi statünün verileceği ve buna bağlı olarak yetki çerçevesi kesin olarak ortaya konulmalıdır.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir:

- *K15: Burası hem açık hava müzesi hem de sit alanıdır. Sınırı çektiler ve burası açık hava müzesi, girilmesi yasak dediler. Arazi ile ilgili bir sorun olduğunda kaymakamlığa gidiyoruz, onlar bu konuya biz bakmıyoruz, müze müdürlüğüne git diyorlar. Müze müdürlüğüne gidiyoruz, o konuyla kültür müdürlüğü ilgileniyor diyorlar. Bazen kurumların birbirlerinden haberleri olmadığını düşünüyorum.*
- *K23: Keşke bir koruma statüsü olsaydı da yapılan koruma ve turizm çalışmaları tam yapılırdı. Ben burada koruma ile ilgili düzenlemelerin nasıl yapıldığını anlamıyorum. Bana göre belediye farklı çalışıyor, turizm müdürlüğü farklı çalışıyor.*
- *K14: Bu kadar çok korunuyorsa ne kadar değerli olduğunu, turistlerin bu bölgeye gelme sebeplerini de iyi anlamak gerekir. Bu bölge çok önemli bir alanın içinde yer alıyor. Peri bacaları, kiliseler turistlerin dikkatini çekiyor. Turizm olmasıydı burada sadece tarım vardı. Turizm ve turistler bizim için yeni bir geçim kaynağı oldu.*

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Dördüncü alt problemde yerel halka göre sahada artan ziyaret talebinin olumlu ve olumsuz sonuçlarını belirlemek için "*Zelve vadisinde koruma statüsü ile*

artan ziyaret talebinin olumlu ve olumsuz sonuçları nelerdir?” sorusuna verilen cevapların analizi yapılmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu artan ziyaret talebini ekonomik açıdan olumlu değerlendirirken bir kısmı da bu durumun Zelve açık hava müzesinde tahribatı arttırdığını belirtmiştir. Kendilerini geçmişe bağlayan, aitlik hissi uyandıran yapıların yok olmasında koruma statülerinin yeterince planlanmadan uygulamaya geçildiğinin etkisi olduğunu düşünmektedir. Turizm bir yandan sahanın kaynak değerlerini kullanırken diğer yandan da bu değerleri korumak zorundadır. Bunun için birçok ülkede bu değerler çeşitli yöntemlerle koruma altına alınmış ya da alınmaya devam etmektedir. Korunan alanlarda temel amaç sahadan en yüksek kazancı sağlamak değil, koruma-kullanma dengesinin sağlandığı kullanımlara ve gelişmelere izin vermektir. Demir (2002)'ye göre uluslararası milli parkçılığın temel amacı bu olmasına rağmen günümüzde birçok milli park; yönetim yetersizliği, parkın yapısına uygun olmayan yapılaşmalar ve faaliyetler nedeniyle önemli oranda baskı altındadır. Birçok milli park ve benzeri koruma alanı bu tür baskılardan dolayı tahribata uğramış ya da uğramaya devam etmektedir.

Açık hava müzesinde mapping uygulama projesi ile saha oluşumu ve özelliklerinin anlatılacağı bir etkinlik düzenlenmektedir. Mapping uygulama projesi doğal dokuya uygun hazırlanan içerik, film ve animasyonların dokuya tam olarak uygulanması işlemidir. Bu uygulamada daha önceden belirlenmiş bir yüzeyin yapısına uygun bir şekilde görsel ve işitsel projeler hazırlanmakta ve hazırlanan yüksek kalitedeki sunumlar projeksiyon mapping olarak gösterime sunulmaktadır. Bunun için görüntü verilecek alandan 110-150 m ileride bir sistem merkezi oluşturulmuştur (Bknz: Foto 5). Bir konteynırın içerisinde düzenlenmiş olan sistem merkezi içinde bir (1) sistem bilgisayar ve 14 projeksiyon cihazı bulunmaktadır. Konteynırın etrafı bölgenin doğal dokusuna uyum sağlayacak şekilde imitasyon kaya ile kaplanmıştır. Sit alanı içerisindeki doğal dokuya zarar vermemek için konteynır, ahşap traversler üzerine yerleştirilmiştir (Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2015). Katılımcıların bir kısmı bu ışık gösterisinin doğal yapıya zarar vereceğini düşünürken, projeyi ekonomik açıdan değerlendirenler ise bu etkinliğin olumlu olacağını ifade etmiştir.

Foto 5: Zelve Açık Hava Müzesi'nde gerçekleştirilen mapping uygulama projesinin görüntü sistem merkezi.

Katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- *K17: Açık hava müzesinin girişinde gözleme yapıyorum, turist sayısının artması, cebimize giren paranın da artması demektir. Özellikle bir bayan olarak kendi paramı*

*Koruma Statülerinin Koruma-Kullanma Dengesine Etkisi: Zelve Açık Hava Müzesi
(Nevşehir/Avanos)*

kazanmam çok önemli, eğer bu bölge müze olmasaydı belki de ben hala ev hanımı olarak kalacaktım.

- *K4: Turist sayısı arttıkça bölgedeki otel sayısı da artmaktadır. 2009 yılında müzenin hemen girişinde inşaat başlattılar. Peri bacalarının ortasında bu tür otel ve alışveriş merkezleri yapılması doğal güzelliği bozacaktır. Hem biz bir çivi bile çakamazken böyle yapılaşmaya nasıl izin alıyorlar.*
- *K22: Bazı tur firmaları sadece para kazanmaya bakıyor ve bunun içinde bazı günler çok kalabalık oluyor. Turistin gelmesi ekonomi için olumlu fakat zararı da var mı kimse ilgilenmiyor. Özellikle bu işe ticaret olarak bakan şirketler, daha çok para kazanmak için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışıyor.*
- *K1: Daha çok turist çekmek, daha çok para kazanmak için giriş ücretinin oldukça yüksek olduğu bu tür ışık gösterisi gibi etkinlikleri özel sektör yapıyor. Peri bacalarını olumsuz etkileyeceği için restaurantta projektör ile aydınlatma yapılmasına bile izin verilmezken böyle bir ışık gösterisinin çevreye etkisi nasıl olacaktır.*
- *K12: Bölgedeki rehberler buraya gelen turistin peri bacalarını ve kiliseleri gezdiğini, balona bindiğini ve hemen gittiğini söylüyorlar. Açık hava müzesinde ışık gösteri yapılırsa turist bu gösteriyi izlemek için belki burada kalır. Hem de gelir artar.*

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Beşinci alt problemde "*Turizm faaliyetlerine yeterince katılıyor musunuz?*" sorusuna verilen cevapların analizi yapılmıştır.

Katılımcılar birden fazla koruma statüsü içinde yer alan bir sahada olmalarına rağmen, turizm faaliyetlerine yeterince katılmadıklarını ve turizmden yeterli pay alamadıklarını düşünmektedir. Büyük firmaların daha çok kazandıklarını, gelirin önemli bir kısmını bu firmaların aldığını belirtmişlerdir. Bu olumsuz algının ortadan kaldırılması ve yerel halkın turizm gelirlerinden daha fazla pay alması için katılımcı yönetim planları uygulanmalıdır. Bunun somut örneği toplum temelli bir koruma yaklaşımı olarak Gana'daki Kakum Korunan Alanı projesi, ekoturizmin hem etkin bir koruma yöntemi hem de halkın başarılı bir gelişimi modeli olacağı inancı ile planlanmış ve uygulanmıştır. Katılımcı yaklaşım sayesinde ortaya konan çalışmada, yerel halkın somut faydaları arasında; restoranlar için tarımsal ürünlerin satın alınması; yerel esnaftan el sanatlarının ve yerel hizmetlerin satın alınması; yerel öğretmenlere rehberlik eğitiminin verilmesi; doğrudan veya dolaylı, tam zamanlı iş olanaklarının sağlanması; yerel halka kendi ekoturizm işlerini yönetmeleri için destek verilmesi ve bu sayede çevrelerini korumaya motive edilmesi sayılabilir (Güneş, 2011: 53).

Katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- *K19: Müzenin girişinde kafeterya işletiyorum, ama bize turizm ile ilgili bir eğitim verilmiyor. İşyerimi büyütme istesem izin alamıyorum. Sürekli yasaklarla engellerle karşılaşyoruz, fakat doğru yol gösteren kimseyi de bulamıyoruz.*
- *K13: Biz turizmle geçinen insanlarız ve tek geçim kaynağımız turizmdir. Fakat tur acenteleri müze giriş ücreti ödememek için Zelve Açık Hava Müzesini programlarına almıyorlar. Paşabağ'a gelip geri dönüyorlar.*

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Altıncı alt problemde görüşmeye katılanların koruma kullanma algısını belirlemek için "Koruma-kullanma dengesi açısından, Zelve vadisi yeterince korunabiliyor mu?" sorusuna verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

Katılımcıların geneli açık hava müzesi ve çevresinin yeterince korunmadığını düşünmektedir. Vadi yamaçlarındaki tüfler yoğun çatlak sisteminin etkisiyle bloklar halinde vadi tabanına düşmektedir. Vadi yamaçlarında yer alan mesken ve kiliseler bu düşmelerden çok fazla zarar görmekte ve ziyaretçiler için tehlike oluşturmaktadır. Kurdoğlu (2007)'ye göre de korunan alanlar ağında görülen büyümeye rağmen, bazı ülkelerde çok sayıda korunan alan, etkili bir şekilde korunamamaktadır.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *K16: Vadi içindeki Geyikli kilise tamamen yıkıldı ve yok oldu gitti. Bunun için herhangi bir önlem alınmadı. Günümüzde ise iki vadiyi birbirine bağlayan tünelde göçmeler olmuştur. Eğer önlem alınmaz ise bizim mirasımız olan tünel de tamamen yıkılır.*
- *K8: Açık hava müzesinden geçmiş yıllarda balon kaldırıldığı veya balonların müzenin içine indiği oldu. Bu durumun yapılara ne kadar zarar verdiği bilinmiyor. Balon gazlarının tehlikeli olduğu söyleniyor. Fakat tüm Kapadokya'da çok fazla balon havalanmakta ve bu balonlar rastgele bağlarımıza iniyor.*
- *K20: Zelve vadisinin girişinde tarihi kemerli bir çeşmemiz vardı, onu yıkıp yerine peribacasından bir çeşme yaptılar, ancak bu çeşme yapılıncı su çok azaldı. Hem tarihi bir değeri yıktılar hem de suyumuzu bitirdiler.*
- *K2: Bu bölgede 45 yıldır esnafım. Ben bu köyde doğdum, babam bu köyde doğdu. Ancak ben evimi, doğduğum odayı görmek için bilet almadan müzeye giremiyorum. Zelve vadisini sadece köylüden koruyorlar.*

Sonuç ve Öneriler

Tarihi ve doğal bütünlüğün olduğu Zelve Açık Hava Müzesi çevresinde yerel halkın koruma statülerine genel olarak olumsuz baktığı belirlenmiştir. Doğrudan ve dolaylı olarak çıkar kaybına maruz kaldığını düşünen köylülerde ortaya çıkan olumsuz algılar daha fazladır.

Korunan alanın bir parçası olan ve kendini bu şekilde görmeye alışmış yerel halk, koruma statüleri belirlenirken veya uygulanırken kendilerinin dâhil edilmediğini ifade etmektedir. Böyle durumda yerel halk olumsuz algı geliştirmekte ve alan yönetimi ile problemler yaşamaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için özel alanların nasıl korunacağı ve bu alanlardan nasıl faydalanılacağı belirlenirken turizm oluşturduğu değişime tanıklık eden yerel halk göz ardı edilmemelidir.

Yerel halk Zelve vadisine birden fazla koruma statüsünün verilmiş olmasının alan üzerinde yetki karmaşasına yol açtığını ifade etmiştir. Çünkü Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Miras Alanı, Göreme Tarihi Milli Parkı ve I. Derece doğal ve arkeolojik sit alanı içinde bulunan Zelve Açık Hava Müzesi'nden birden fazla kurum sorumludur.

Özel bir alana koruma statüsü verilmesi bu alanın turizm çekiciliğini ve turist potansiyelini arttırmaktadır. Bu açıdan bakan yerel halkın yaklaşımı olumludur. Fakat

müze sınırları içerisinde yapılan günübirlik turizm faaliyetlerinin beraberinde getirdiği kullanım baskısı Zelve Açık Hava Müzesinin ana kaynak değeri olan jeomorfolojik oluşumları ve tarihi yapıları olumsuz yönde etkilediğini düşünen katılımcıların algılarının da olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Yerel halk turizm faaliyetlerine yeterince katılamadıklarından şikâyet etmektedir. Koruma statüsündeki alanlarda hizmet binaları özel şirketlere kiraya verilmekte veya yap işlet modeli uygulanmaya çalışılmaktadır. Böylece yerel halk bölge turizminden pay alamamaktadır. Yöre halkı turizm işletmeciliği konusunda doğru yönlendirilmediğini düşünmektedir. Bölgede kazancın büyük bir kısmını alan acenteler olduğu sürece, para akışı dışarıya doğru olmakta, turizm gelirlerinin saha içine dönüşümü sağlanamamaktadır.

Yerel halk açık hava müzesi ilanı ile sadece girişin yasaklandığını düşünmektedir. Zelve vadisinde tarihi ve kültürel değerler ile doğal kaynakların her geçen gün yok olduğunu yeterince tedbir alınmadığını ifade etmişlerdir. Yerel halk geçmişlerine ait izlerin bulunduğu müze alanına girişlerin kendileri için de ücretli olmasından şikâyet etmektedir. Ayrıca ana kayadan ayrılmış olan kaya bloklarının ziyaretçilerin yürüyüş yolları üzerine düşme tehlikesi bulunmaktadır. Doğal sit alanları evrensel doğal mirasımızdır ve kesin yapı yasağı bulunan alanlardır. Beton bina şeklinde peri bacalarının hemen yanında yapılan inşaatların, tarihi ve doğal dokuyu bozacağı kesindir.

Bunun için:

- ✓ Yerel halkın koruma statüleri ile ilgili olumsuz algısını ortadan kaldırmak için yerel halk öncelikle bu alan hakkında bilgilendirilmelidir. Bu alana getirilen sınırlandırmalar, nedenleri ve alandan sağlanması ön görülen faydalar hakkında eğitilmelidir.
- ✓ Uzun sayılabilecek bir turizm geçmişi olan ve eşsiz turizm değerlerine sahip çalışma sahasında yöre halkının diğer paydaşlarla birlikte sürece dâhil edilmesi gerekmektedir.
- ✓ Koruma statüleri sadece koruma hedefi ile planlanmamalı, koruma kullanma dengesi dikkate alınarak oluşturulmalıdır.
- ✓ Zelve Açık Hava Müzesi üzerindeki yetki karmaşaları ortadan kaldırılarak tarihi ve doğal yapıya en uygun plan ve yönetim belirlenmelidir.
- ✓ Korunan alan ile geçmişi arasında güçlü bir bağ olan yöre halkına özgü müze girişi ile ilgili yasal bir düzenleme yapılmalıdır.
- ✓ Tehlike arz eden kayalar acilen tespit edilmeli, kaya düşme tehlikesi bulunan yerlerdeki yürüyüş yolları kapatılmalıdır.
- ✓ Çatlak ve yarıklardan dolayı mukavemetini kaybetmiş, tehlike arz eden yapı, galeri gibi yerlere insanların girişinin engellenmeli, bu alanlara ahşap yüksek engeller konulmalı ve alınan tedbirler uygun levhalarla ziyaretçilere bildirilmelidir.
- ✓ Zelve Açık Hava Müzesi'nin ana kaynak değeri olan jeomorfolojik oluşumlar ile tarihi ve arkeolojik mirasın algılanması, tahribata uğratılmadan devamlılığının sağlanması, düzenli ve programlı bir şekilde ziyaret edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Akşit, İ. (2011). *Doğanın Yeryüzüne Yazdığı Şiir Kapadokya*. İstanbul: Akşit Kültür ve Turizm Yay.

Alkan, H. & Korkmaz, M. (2009). Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme, *II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi Bildiriler Kitabı*: 13-22, ISBN 978-9944-452-28-119-21, Şubat 2009, Isparta.

Arı, Y. & Soykan, A. (2006). Kazdağı Milli Parkı'nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma. *Türk Coğrafya Dergisi*, 44: 11-32.

Arı, Y. (2003). Kuş Cenneti Milli Parkında Park Yönetimi-Yöre Halkı İlişkisi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8 (9): 7-37.

Atalay, İ. & Mortan, K. (1997). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Başaran, C. (1998). *Arkeolojiye Giriş (Ders Notları)*. Erzurum.

Beekman, P. H. (1966). "Hasan Dağı-Melendiz Dağı Bölgesinde Pliosen ve Kuaterner Volkanizma Faaliyetleri", *MTA Dergisi*, 66: 88-103.

Besculides, A., Lee, M. E. & McCormick, P. J. (2002). Residents' perceptions of the cultural benefits of tourism. *Annals of Tourism Research*, 29(2): 303-319.

Buckley, R. C. (2002). Tourism ecolabels. *Annals of Tourism Research*, 29(1): 183-208.

Buyurgan, S. & Mercin, L. (2010). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları*. Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları.

Çevre ve Orman Bakanlığı (2007). Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi, Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi Deneyimi, Ankara: TŞOF Trafik Matbaacılık A.Ş.

Demir, C. (2002). Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 17 (2): 93-117.

Demir, Ö. (1995). *Kapadokya Medeniyetin Beşiği*. Nevşehir: Demir Yay.

Denizci, A. & Mirza H. (2012). *Müze Eğitimi 12: Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri İçin*. Ankara: MEB Yayınevi.

Dirik, K. (2009). Kapadokya Bölgesinin Jeolojisi, Jeomorfolojisi ve Bunların Bölgedeki Medeniyetler Üzerine Etkisi. *I. Tıbbi Jeoloji Çalıştayı Bildiriler Kitabı*: 6-9, 30 Ekim-1 Kasım 2009, Ürgüp/Nevşehir.

Doğanay, H. & Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.

Fennell, D. & Weaver, D. (2005). The ecotourism concept and tourism-conservation symbiosis. *Journal of Sustainable Tourism*, 13(4): 373-390.

Güneş, G. (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları. *Ekonomi Bilimler Dergisi*, 3 (1): 47-57.

Güngör, Ş. & Meydan, A. (2014). Avanos'ta Sürdürülebilir Turizm İçin Planlamanın Önemi. *Avanos Sempozyumu Bildiriler Kitabı*: 81-104, 23-25 Ekim 2014, Ankara.

Gürler, G., (2007). Göreme Tarihi Milli Park ve Yakın Çevresinin Jeolojik Miras Açısından Değerlendirilmesi, Türkiye Milli Parklarının Jeolojisi ve Öneri Jeopark Alanlarının Belirlenmesi Projesi, MTA Jeolojik Etüdler Dairesi Başkanlığı, MTA Rap.No.10989, Ankara.

Kervankıran, İ & Eryılmaz, A. G. (2015). Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta İli Örneği, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi SDU Faculty of Arts and Sciences Sosyal Bilimler Dergisi*, 34: 173-190.

Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 59-76.

Lepetit, P., Viereck-Goette, L., Schumacher, R., Mues-Schumacher, U. & Abratis, M. (2009). Parameters Controlling the Density of Welded Ignimbrites-A Case Study on the Incesu Ignimbrite, Cappadocia, Central Anatolia. *Chemie der Erde Geochemistry, Elsevier*, 69: 341-357.

Meydan, A. & Akkuş, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29: 402-422.

Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü (2015). Nevşehir/Zelve Açık Hava Müzesi Mapping Uygulama Projesi İş Öneri Raporu.

Özalp Konyar, H. (2013). *Kapadokya: Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri, Kırşehir*. İstanbul: TÜRSAB Kültür Yayınları.

Özgüç, N. (2013). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Somuncu, M. & Yiğit, T. (2009). Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'ndaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi. *V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*: 387-402, 16- 17 Ekim 2008, Ankara.

Soykan, F. (2004). *Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyü'ne (İzmir) Uygulanması*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Stronza, A. (2007). The Economic Promise of Ecotourism for Conservation. *Journal of Ecotourism*, 6(3): 210-230.

Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yaşar, O. (2000). Ülkemizde Milli Park ve Benzer Statüdeki Alanların Dağılımı. *Türk Coğrafya Dergisi*, 35: 181-201.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, M. & Babuş D. (2005). Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi*, 11: 151-175.

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> (Son Erişim Tarihi: 05.09.2015).

<http://whc.unesco.org/en/list/> (Son Erişim Tarihi: 05.08.2015).

<http://www.milliparklar.gov.tr/mpd/mp/millipark.asp>. (Son Erişim Tarihi: 01.09.2015).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43336/muze-istatistikleri.html> (Son Erişim Tarihi: 05.09.2015).

http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Codes/code_ethics2013_eng.pdf (Son Erişim Tarihi: 22.08.2015).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, (2015). <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm> (Son Erişim Tarihi: 01.10.2015).

İCOM, (2015). http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html (Son Erişim Tarihi: 01.12.2015).